

T.Iu Anpilohova // Visnyk Luhanskoho Natsionalnoho Universytetu imeni Tarasa Shevchenka. – 2009. – № 21(184). – С.4– 8.

18. ДАХО. – Ф.1979. – Оп.3. – Спр.288. – 435 арк.; ДАКхО. – Ф.1979. – Оп.3. – Спр.288. – 435 арк.

Стаття надійшла до редакції 08.12.2016 р.

V. Revenko

ORGANIZATION OF EDUCATIONAL WORK IN RURAL SCHOOLS SOUTH OF UKRAINE IN THE POSTWAR PERIOD.

The article is devoted to the analysis of complex conditions, which were education, lacked of school buildings, teaching material resources, there was a significant lack of teachers and specialists with higher education. Part of children of school age did not attend school through a difficult financial situation, lack of clothing and shoes and work on the farm.

To improve the material conditions of students and the elimination of children's homelessness, the public education authorities and the public had taken the necessary measures: provided clothing, money assistance, free meals, conducted classes at home and provided books and notebooks. Analysis of the educational process showed that in the post-war period in the Ukrainian village carried out considerable work on creation of preconditions for the growth of the educational level of the peasantry, constantly expanding the network of secondary schools that allowed us to cover the training of all segments of the population.

Key words: *education, rehabilitation of school agriculture, rural schools, teaching, textbooks, writing utensils, teaching staff.*

УДК 94(477.62-2Map)''1917''(045)

В.М. Романцов

МАРІУПОЛЬСЬКІ БІЛЬШОВИКИ В БОРОТЬБІ ЗА ВЛАДУ В 1917 р. УРОКИ ІСТОРІЇ НА ПОРОЗІ СТОЛІТНЬОГО ЮВІЛЕЮ РЕВОЛЮЦІЇ

Висвітлюються актуальні для нашого часу питання історії боротьби маріупольських більшовиків за владу в 1917 р. З'ясувуться історичні умови суспільної трансформації, яка відбувалася в 1917 р. в Україні від демократичної революції до збройного протистояння, від Української національно-демократичної революції до більшовицької диктатури. Аналізується місце більшовиків у суспільних процесах в Україні загалом та в Маріуполі зокрема в революційних подіях 1917 р. з погляду сторічної давнини в контексті політики декомунізації.

Ключові слова: *історичний досвід, революційні події 1917 р., маріупольські більшовики, захоплення влади збройним шляхом, інформаційна війна, більшовицька диктатура.*

На порозі 2017 року, коли українське суспільство в складних умовах протидії агресії російського імперіалізму докладає зусиль для ліквідації корумпованої кланово-олігархічної системи влади, дуже важливо осмислити історичні уроки революційних подій 1917 р. Необхідно проаналізувати суперечливі суспільні процеси того далекого часу, оскільки це надає можливість краще зрозуміти сутність сучасної суспільної кризи в Україні.

В наш час, коли політика декомунізації, що здійснюється в Україні, руйнує стереотипи в історичній свідомості українців, є потреба розкрити дійсне місце більшовиків у суспільних процесах в Україні загалом та в Маріуполі зокрема в

революційних подіях 1917 р. Важливо з'ясувати причини суспільної трансформації від демократичної революції до збройного протистояння та більшовицької диктатури, яка утвердилася в Росії після жовтневого перевороту в Петрограді, а пізніше була збройним шляхом встановлена в Україні діями місцевих та російських радянських військ.

Зазначене питання за радянського часу висвітлювалося неодноразово з компартійних ідеологічних позицій [3; 6; 9]. Наразі є нагальна потреба проаналізувати його, позбавивши ідеологічної заангажованості. Це важливо зробити на наукових засадах об'єктивності, оскільки до нашого часу в Україні загалом та в Маріуполі, зокрема, є мешканці, що вірять історичним міфам радянської доби. В публікаціях маріупольських краєзнавців Д. Грушевського [6] та Л. Яруцького [22] мали місце фактичні неточності при висвітленні питання про роль Г. Петровського в революційних подіях 1917 р. в Маріуполі, які потрібно з'ясувати. Деякі аспекти зазначеної теми деталізували сучасні маріупольські краєзнавці, але без необхідного аналізу [1, с. 134 – 136; 11, с. 30 – 37].

Метою статті є аналіз означеної наукової проблеми на засадах сучасних методологічних підходів, уточнення виявлених дискусійних аспектів.

Падіння російського самодержавства на початку березня 1917 р. звільнило від деспотичної влади величезну країну, яка потребувала суспільного оновлення і отримала для цього шанс. Демократична революція обумовила початок перетворень на всій величезній імперській території, в тому числі, на українських землях, на теренах українського Приазов'я.

Ліберально налаштовані політичні сили, які мали більшість у Тимчасовому уряді та підконтрольних йому державних структурах, українські партії, що домінували в Українській Центральній Раді, праві есери та меншовики, які становили на початку революції більшість у робітничих та солдатських радах, були орієнтовані на демократичний шлях реформування суспільства, який виявився тривалим, супроводжувався посиленням суспільних суперечностей, політичного протистояння, радикалізацією настроїв, поширенням соціальної демагогії та популізму.

Революція не лише створила сприятливі можливості для реформування країни, але також пробудила до активності різні політичні сили, які висунули дуже відмінні програми дій. Серед політичних партій революційного часу поступово зміцнювали свої позиції більшовики. Особливо активізувалися вони після повернення В. Леніна з еміграції на початку квітня 1917 р. Звертає на себе увагу його теза про **«всевладдя озброєних робітничих та селянських мас»** [10, с. 385].

У цій короткій фразі можна відмітити популістський пасаж про всевладдя мас з відвертим заграванням перед ними та ідею їх озброєння, з якої виходила реальна перспектива громадянської війни. В. Ленін фактично поставив перед більшовицькою партією екстремістську за своєю суттю стратегічну мету: не просто боротися проти Тимчасового уряду, який не заслуговує на довіру, а, спираючись на озброєні робітничі та селянські маси, в усій країні утвердити більшовицьку диктатуру.

За активної участі більшовицької партії в країні зростала мітингова стихія, на промислових підприємствах почалося створення озброєних загонів червоної гвардії, які стали знаряддям цієї партії у боротьбі за владу.

В Маріуполі протягом березня – квітня 1917 р. надзвичайно активізувалася громадськість міста, здійснювалися реформи демократизації місцевого самоврядування, створено міський громадський виконавчий комітет. На заводах «Нікополь» і «Провіданс» було створено раду робітничих депутатів, яка на початку свого існування підтримувала демократичні перетворення. Царська поліція була ліквідована, на її місце створено міліцію. Розгорнулася етнокультурна та етнополітична діяльність української,

грецької, єврейської, вірменської національних спільнот Маріуполя. В місті поступово поширювалися ідеї Української революції [19].

В демократичний процес включилися військовослужбовці 24-го запасного піхотного полку, який пізніше долучився до українізації. На мітингу 30 квітня від військовослужбовців звучали слова осуду щодо екстремістських по суті політичних планів В. Леніна [12].

Протягом квітня – травня 1917 р. до міста повернулися із заслання учасники травневого страйку 1916 р. 5 травня вони створили «комітет потерпілих за страйк», який став більшовицьким штабом [9, с. 396]. Комітет був налаштований рішучо та активно діяв, реалізуючи настанови В. Леніна. Він базувався на маріупольських заводах, робітники яких стали соціальною опорою діяльності більшовиків у боротьбі за владу. За словами керівника комітету В. Варганова, той був спрямований перш за все на боротьбу проти меншовиків [21]. Така конфронтаційна орієнтація керованого більшовиками комітету не була випадковою, враховуючи те, що меншовики були перешкодою в боротьбі більшовиків за вплив на робітничі маси.

Молодий технік броньового цеху заводу «Нікополь» Василь Варганов був одним з маріупольських більшовицьких лідерів того часу, який у боротьбі за владу в 1917 р. посів особливе місце. Це був характерний тип більшовицького функціонера. Амбітний, готовий на будь-які дії задля реалізації поставленої мети, владолюбний авантюрист, вмільний організатор, який умів здобути довіру людей та успішно використовував їх у своїй діяльності. Дії маріупольського комітету РСДРП(б) були суворо підпорядковані партійному центру. Вказівки щодо своєї діяльності В. Варганов та його прихильники отримували від Харківського комітету ЦК РСДРП(б) [3, с. 328].

Маріупольські більшовики, виконуючи настанови свого керівного центру, протягом літа 1917 р. докладали зусиль для посилення свого політичного впливу в місті, а особливо на маріупольських заводах. Це був час наростання суспільної конфронтації більшовиків з представниками інших політичних партій, яких ті сприймали як своїх ворогів. Серед ворожого оточення, в якому діяв маріупольський більшовицький осередок, В. Варганов називав Бунд, меншовиків, правих та лівих есерів, українських есерів (боротьбистів), кадетів, українських буржуазних націоналістів, та інших, які за словами цього більшовицького ватажка, «блокувалися між собою в боротьбі проти більшовиків» [2].

«Комітет потерпілих за страйк» діяв протягом травня – червня і сприяв посиленню більшовицьких сил на маріупольських заводах. 1 липня 1917 р. маріупольські більшовики розпустили його, вийшли з об'єднаної організації РСДРП та організували самостійний партійний комітет РСДРП(б), на чолі з В. Варгановим (голова парткому) та Л. Горховим (заступник голови). Деяко пізніше в місті та в порту були створені більшовицькі комітети, підпорядковані заводському партійному комітету [6, с. 40].

В. Варганов зібрав навколо себе радикально налаштованих, енергійних, проникнутих революційною романтикою молодих робітників Ф. Брюховецького, В. Козлова, М. Козлову, сестер Солдатових П. Сергєєва, та інших, які підтримували більшовицькі гасла та засоби боротьби [6, с. 43; 20]. На весні 1917 р. на заводах було створено юнацький гурток соціалістичної молоді, який очолив В. Козлов [9, с. 397]. За дорученням В. Варганова, вже на початку своєї діяльності члени цього гуртка почали нелегально збирати зброю для майбутніх червоногвардійців, яку переховували вдома у М. Козлової [8, с. 305].

Цей факт показує, що задовго до жовтня 1917 р. маріупольські більшовики почали підготовку до можливої збройної боротьби за владу. Така діяльність свідчила про поєднання більшовицькою партією легальних та нелегальних дій, її все більшу екстремістську орієнтацію.

Більшовицька партія, потерпівши невдачу у своїй спробі на початку червня 1917 р. усунути від влади Тимчасовий уряд, все більше орієнтувалася на збройні засоби боротьби. В резолюції «Про загальне озброєння народу», прийнятій на всеросійській конференції фронтових та тилкових воєнних організацій РСДРП(б) 16 – 23 червня 1917 р., наголошувалося, що партія вимагає створення робітничих батальйонів червоної гвардії, які повинні бути підпорядковані виборним робітничим організаціям великих пролетарських центрів, а також створення загонів народної армії в сільських регіонах [4, с. 359], фактично підконтрольних більшовицькому керівництву. Логіка його подальшої діяльності призвела до того, що VI з'їзд РСДРП(б) прийняв рішення щодо необхідності зосередити зусилля на **завоюванні влади** робітниками та найбільш бідним селянством [18, с. 4].

В той час, як у процесі демократичної революції в Маріуполі відбувалися політичні зміни, реформування майже не торкнулося економічної та соціальної сфер. Серед робітників наростало невдоволення щодо адміністрації заводів, посилювалася недовіра до влади. На кінець літа в місті загострилася продовольча криза.

Ці обставини уміло використовували маріупольські більшовики. Відповідно до настанов ЦК РСДРП(б), вони в своїй практичній діяльності велику увагу приділяли створенню озброєних формувань червоної гвардії. Її перші загони на маріупольських заводах з'явилися внаслідок реорганізації робітничих дружин, створених ще в березні 1917 р. [3, с. 329].

В липні 1917 р. у Маріуполі заводський комітет більшовицької партії створив «раду десяти» як фактичний штаб з організації загонів червоної гвардії й поставив завдання за найкоротший термін провести військову підготовку молодих робітників на заводах «Провіданс» та «Нікополь». Засекречене військове навчання проходило у вільний від роботи час під керівництвом добровольців, колишніх солдатів та унтер-офіцерів за всіма правилами статуту царської армії [20]. Командиром червоногвардійців був М. Ключев [6, с. 43].

За вказівкою В. Варганова його молоді помічники в цей час влаштували аферу на користь створюваних ними незаконних червоногвардійських озброєних формувань. В серпні 1917 р. вони провели «фейковий» благодійний вечір для заможних маріупольців, залучивши обманом до цього заходу учасників драматичного гуртка, які нічого не знали про дійсні наміри організаторів [7, с. 306 – 307]. Зібрані чималі кошти використали не на допомогу нужденним, а на озброєння червоногвардійців, що посилило військові можливості маріупольських більшовиків у боротьбі за владу.

Одночасно більшовики проводили активну агресивну пропагандистську кампанію серед робітників, солдатів 24-го запасного піхотного полку, формуючи неприйняття демократичних інститутів влади, Української Центральної Ради, поширюючи негативне ставлення до всіх інших партій крім більшовицької. До цієї справи всебічно долучалася робітнича молодь.

У працях деяких маріупольських краєзнавців піднімалося питання про участь відомого більшовицького діяча Г. Петровського в революційних подіях 1917 р. в Маріуполі. За версією Д. Грушевського, він в червні того року відвідав місто й надав сприяння у створенні місцевого більшовицького комітету [6, с. 40]. Інший маріупольський краєзнавець Л. Яруцький стверджував, що маріупольська поїздка Г. Петровського відбулася в серпні 1917 р. [22, с. 122].

Але достовірність зазначених версій викликає сумніви, оскільки факти біографії Григорія Івановича свідчать про те, що він лише наприкінці червня 1917 р. повернувся до Петрограда з сибірського заслання. Надалі Г. Петровський відвідав деякі міста Донбасу, Катеринослав, але інформація про його приїзд до Маріуполя влітку 1917 р.

відсутня [13, с. 412]. Ні маріупольські ветерани партії, ні сам Григорій Іванович не згадували про це в своїх спогадах [14; 15].

8 вересня 1917 р. маріупольці на основі багатопартійності на демократичних засадах обрали новий склад міської думи. На цих виборах загальноросійські партії соціалістичного спрямування (соціалісти-революціонери, соціал-демократи меншовики та більшовики) разом здобули абсолютну більшість. Бажаючи отримати нові можливості для посилення свого політичного впливу, маріупольські більшовики взяли участь у цих виборах. Вони вперше були обрані до міської думи, отримавши 7 мандатів з 67, а їх представник Л. Горхов був обраний другим заступником голови міської думи.

Як слушно зазначив сучасний краєзнавець П. Мазур, прихильникам більшовицької партії цього було недостатньо, щоб впливати на рішення думи, хоча вони отримали додаткові можливості для пропагандистської діяльності [11, с. 32–33]. Але такий результат не влаштував їх лідерів, які прагнули до політичного панування. За словами маріупольського більшовика П. Діденка, представники його партії одразу ж на першому засіданні думи влаштували бойкот і вийшли з її складу [8, с. 224].

Оскільки результати виборів до Маріупольської міської думи не влаштували більшовицьких лідерів, вони у боротьбі за завоювання влади зробили ставку на використання ради робітничих та солдатських депутатів і надавали надзвичайно велику увагу утвердженню свого домінування в Маріупольській раді робітничих та солдатських депутатів, в якій до жовтня 1917 р. більшість мали меншовики.

За відомостями радянських видань, протягом липня – жовтня 1917 р. більшовицька організація міста збільшилася зі 100 до 3000 членів [3, с. 329; 9, с. 397]. Але таке 30-кратне зростання чисельності маріупольського більшовицького партосередку протягом зазначеного часу не підтвержене посиланням на джерела, воно сприймається як малоймовірне. Більш реальну чисельність більшовицької партійної організації в Маріуполі (1000 членів) вказують сучасні краєзнавці [1, с. 135; 11, с. 35].

Маріупольські більшовики діяли відповідно до настанов свого партійного керівництва. На жовтень 1917 р. маріупольський загін червоної гвардії налічував близько 300 бійців, що становили значну військову силу, на яку спиралися місцеві більшовики в боротьбі за владу [3, с. 329]. У своїх спогадах В. Варганов стверджував, що саме за допомогою червоногвардійців більшовики розігнали міську думу [21]. Їх використали для роззброєння загону українських гайдамаків [1, с. 136].

12 жовтня на першому засіданні очолюваної більшовиком В. Варгановим міської ради робітничих та солдатських депутатів було прийнято резолюцію більшовицької фракції про перехід всієї влади до ради робітничих та солдатських депутатів [1, с. 135]. Це не призвело одразу до встановлення більшовицької диктатури, але означало певний крок у тому напрямку.

Таким чином, на шляху до захоплення влади маріупольські більшовики в революційних подіях 1917 р., керуючись настановами свого партійного керівництва, спрямовували діяльність на те, щоб будь-якими засобами захопити владу в місті так само, як більшовицька партія прагнула до цього на загальнодержавному рівні. Ведучи боротьбу за владу в Північному Приазов'ї, маріупольські більшовики зробили ставку на збройні засоби. На маріупольських заводах велася формування червоногвардійських загонів з числа робітників, які проходили військову підготовку. У вирішальний момент ці незаконні озброєні формування були використані більшовиками для захоплення влади.

З боку Тимчасового уряду та Української Центральної Ради, підпорядкованих їм органів державної влади протягом 1917 р. були допущені прорахунки в питаннях економічної, соціальної політики. Повільно здійснювалися або взагалі не були розпочаті очікувані реформи, що викликало розчарування та невдоволення серед широких мас

населення. Це підривало в їх очах авторитет демократично створеної влади і надавало більшовикам широкі можливості для політичних спекуляцій у пропагандистській діяльності.

У підготовці до захоплення влади збройним шляхом мариупольські більшовики приділяли велику увагу пропагандистській обробці робітників, солдатів, молоді, ведучи фактично агресивну інформаційну кампанію проти демократичних інститутів влади, проти Української Центральної Ради. Це було спрямовано на формування відверто негативних настроїв серед соціальних низів щодо існуючої української влади. Так само діяли антиукраїнські сили на Донбасі на весні та влітку 2014 р., руйнуючи інститути влади Української держави.

Список використаної літератури

1. Божко Р. П. Мариуполь и его окрестности: взгляд из XXI века / Р. П. Божко, Т. Ю. Були, Н. Н. Гашененко. – Мариуполь : Рената, 2006. – 355 с. ; Bozhko R. P. Mariupol i ego okrestnosti: vzglyad iz KhKhI veka / R. P. Bozhko, T. Yu. Buli, N. N. Gashenenko. – Mariupol : Renata, 2006. – 355 s.

2. Варганов В. А. Справка о революционной деятельности Марии Яковлевны Козловой члена КПСС с 1917 г. / В. А. Варганов // Фонд музея Мариупольского комбината им. Ильича ; Varganov V. A. Spravka o revolyutsionnoy deyatelnosti Marii Yakovlevny Kozlovoy chlena KPSS s 1917 g. / V. A. Varganov // Fond muzeya Mariupolskogo kombinata im. Ilicha

3. Великий Жовтень і громадянська війна на Україні: енциклопедичний довідник / відповід. ред. І. Ф. Курас. – Київ : Голов. ред. УРЕ, 1987. – 632 с. ; Velykyi Zhovten i hromadianska viina na Ukraini: entsyklopedychnyi dovidnyk / vidpovid. red. I. F. Kuras. – Kyiv : Holov. red. URE, 1987. – 632 s.

4. Всероссийская конференция фронтовых и тыловых военных организаций РСДРП(б). Петроград. 16 – 23 июня (29 июня – 6 июля) 1917 г. // Коммунистическая партия Советского Союза в резолюциях и решениях съездов, конференций и пленумов ЦК. – 7-е изд. — Москва : Госполитиздат, 1954. – Ч. 1 : 1898 – 1924. - С. 354–367 ; Vserossiyskaya konferentsiya frontovikh i tylovykh voennykh organizatsiy RSDRP(b). Petrograd. 16 – 23 iyunya (29 iyunya – 6 iyulya) 1917 g. // Kommunisticheskaya partiya Sovetskogo Soyuza v rezolyutsiyakh i resheniyakh sezdov, konferentsiy i plenumov TsK. – 7-e izd. — Moskva : Gospolitizdat, 1954. – Ch. 1 : 1898 – 1924. - S. 354–367

5. Гамрецький Ю. М. Мариупольська рада робітничих і солдатських депутатів / Ю. М. Гамрецький // Радянська енциклопедія історії України / редкол. : А. Д. Скаба та ін. — Київ : Головна редакція історії української радянської енциклопедії, 1971. – Т. 3. - С. 81 ; Hamretskyi Yu. M. Mariupolska rada robotnychych i soldatskykh deputativ / Yu. M. Hamretskyi // Radianska entsyklopediia istorii Ukrainy / redkol. : A. D. Skaba ta in. — Kyiv : Holovna redaktsiia istorii ukrainskoi radianskoi entsyklopedii, 1971. – Т. 3. - S. 81

6. Грушевский Д. Имени Ильича. Из Истории ордена Ленина. Ждановского завода шимени Ильича / Д. Грушевский. – Донецк : Донбасс, 1966. – 190 с. ; Grushevskiy D. Imeni Ilicha. Iz Istorii ordena Lenina. Zhdanovskogo zavoda shimeni Ilicha / D. Grushevskiy. – Donetsk : Donbass, 1966. – 190 s.

7. Из воспоминаний М. Я. Козловой, члена КПСС с апреля 1917 г. // Яруцкий Л. «Никополь» и «Провиданс». Приложения / Л. Яруцкий. – Мариуполь, 1997. – С. 302 – 308 ; Iz vospominaniy M. Ya. Kozlovoy, chlena KPSS s aprelya 1917 g. // Yarutskiy L. «Nikopol» i «Providans». Prilozheniya / L. Yarutskiy. – Mariupol, 1997. – S. 302 – 308

8. Из воспоминаний мариупольского большевика П. Я. Диденко // Яруцкий Л. «Никополь» и «Провиданс» / Л. Яруцкий. – Мариуполь, 1997. – С. 224 ; Iz vospominaniy mariupolskogo bolshevika P. Ya. Didenko // Yarutskiy L. «Nikopol» i «Providans» / L. Yarutskiy. – Mariupol, 1997. – S. 224

9. Історія міст і сіл УРСР у 26-ти тт. Донецька область. – Київ : Головна редакція Української радянської енциклопедії АН УРСР, 1970. – 992 с. ; Istoriiia mist i sil URSR u 26-ty tt. Donetska oblast. – Kyiv : Holovna redaktsiia Ukrainskoi radianskoï entsyklopedii AN URSR, 1970. – 992 s.

10. Ленин В. И. Наброски к тезисам резолюции о Советах // Ленин В.И. Полное собрание сочинений в 55-ти т. / В. И. Ленин. – 5-е изд. - Москва : Политиздат, 1969. - Т. 31. – С. 382 – 386 ; Lenin V. I. Nabroski k tezisam rezolyutsii o Sovetakh // Lenin V.I. Polnoe sobranie sochineniy v 55-ti t. / V. I. Lenin. – 5-e izd. - Moskva : Politizdat, 1969. - Т. 31. – S. 382 – 386

11. Мазур П. И. 1917 год. Мариуполь: От февраля до октября. Историческая хроника / П. И. Мазур. – Мариуполь : Азовье, 2007. – 40 с. ; Mazur P. I. 1917 god. Mariupol: Ot fevralya do oktyabrya. Istoricheskaya khronika / P. I. Mazur. – Mariupol : Azove, 2007. – 40 s.

12. Мариупольское слово. – 1917. – 2 мая ; Mariupolskoe slovo. – 1917. – 2 maya.

13. Основные даты жизни и деятельности Г. И. Петровского (1878 – 1958) // Петровский Г. И. Избранные произведения / Г. И. Петровский; редкол. В. И. Куликов и др. – Москва : Политиздат, 1987. – С. 404 – 426 ; Osnovnyye daty zhizni i deyatelnosti G. I. Petrovskogo (1878 – 1958) // Petrovskiy G. I. Izbrannyye proizvedeniya / G. I. Petrovskiy; redkol. V. I. Kulikov i dr. – Moskva : Politizdat, 1987. – S. 404 – 426

14. Памятный день / П. В. Кухаренко, Н. Г. Павлов, Е. Н. Собко, В. И. Наумов, Ф. А. Попов, К. Н. Озеров // Ильичевец. – 1978. – 3 февр. ; Pamyatnyy den / P. V. Kukhareno, N. G. Pavlov, Ye. N. Sobko, V. I. Naumov, F. A. Popov, K. N. Ozerov // Pichevets. – 1978. – 3 fevr.

15. Петровский Г. И. Среди мариупольских рабочих / Г. И. Петровский // Ильичевец. – 1978. – 3 февр. ; Petrovskiy G. I. Sredi mariupolskikh robochikh / G.I. Petrovskiy // Pichevets. – 1978. – 3 fevr.

16. Приказ военно-революционного комитета всем армейским комитетам действующей армии, всем советам солдатских депутатов 25 октября 1917 г. // КПСС в борьбе за победу Великой Октябрьской социалистической революции 5 июля – 5 ноября 1917 г. : сб. док. – Москва : Госполитиздат, 1957. – С. 116–117; Prikaz voenno-revolyutsionnogo komiteta vsem armeyskim komitetam deystvuyushchey armii, vsem sovetam soldatskikh deputatov 25 oktyabrya 1917 g. // KPSS v borbe za pobedu Velikoy Oktyabrskoy sotsialisticheskoy revolyutsii 5 iyulya – 5 noyabrya 1917 g. : sb. dok. – Moskva : Gospolitizdat, 1957. – S. 116–117

17. Проект организации рабочих дружин, принятый собранием военной организации при ЦК РСДРП(б). 4 сентября // КПСС в борьбе за победу Великой Октябрьской социалистической революции 5 июля – 5 ноября 1917 г.: сб. док. – Москва: Госполитиздат, 1957. – С. 100 – 102 ; Proekt organizatsii rabochikh družhin, prinyatyy sobraniem voennoy organizatsii pri TsK RSDRP(b). 4 sentyabrya // KPSS v borbe za pobedu Velikoy Oktyabrskoy sotsialisticheskoy revolyutsii 5 iyulya – 5 noyabrya 1917 g.: sb. dok. – Moskva: Gospolitizdat, 1957. – S. 100 – 102

18. Резолюции и постановления VI съезда РСДРП(б) 26 июля – 3 августа 1917 г. Текущий момент и война // КПСС в борьбе за победу Великой Октябрьской социалистической революции 5 июля – 5 ноября 1917 г. : сб. док. – Москва : Госполитиздат, 1957. – С. 3 – 5 ; Rezolyutsii i postanovleniya VI sezda RSDRP(b) 26 iyulya – 3 avgusta 1917 g. Tekushchiy moment i voyna // KPSS v borbe za pobedu Velikoy Oktyabrskoy sotsialisticheskoy revolyutsii 5 iyulya – 5 noyabrya 1917 g. : sb. dok. – Moskva : Gospolitizdat, 1957. – S. 3 – 5

19. Романцов В. М. Демократичні перетворення в Маріуполі на початку революції 1917 р. / В. М. Романцов // Вісник Маріупольського державногоуніверситету. Серія :

Історія. Політологія. – 2015. – Вип. 12. – С. 88 – 95 ; Romantsov V. M. Demokratychni peretvorennia v Mariupoli na pochatku revoliutsii 1917 r. / V. M. Romantsov // Visnyk Mariupolskoho derzhavnohouniversytetu. Seriiia : Istoriiia. Politolohiia. – 2015. – Vyp. 12. – S. 88 – 95

20. Сергеев П. Т. По заданию партии большевиков / П. Т. Сергеев // Ильичевец. – 1957. – 7 нояб. (№ 91 – 92) ; Sergeev P. T. Po zadaniyu partii bolshevikov / P. T. Sergeev // Ilchevets. – 1957. – 7 noyab. (№ 91 – 92)

21. Так добывалась народная власть. (Из воспоминаний члена КПСС с 1914 года Варганова В. А.) // Ильичевец. – 1958. – 25 июня. – № 51 ; Tak dobyvalas narodnaya vlast. (Iz vospominaniy chlena KPSS s 1914 goda Varganova V. A.) // Ilchevets. – 1958. – 25 iyunya. – № 51

22. Яруцкий Л. «Никополь» и «Провиданс» / Л. Яруцкий. – Мариуполь, 1997. – 312 с. ; Yarutskiy L. «Nikopol» i «Providans» / L. Yarutskiy. – Mariupol, 1997. – 312 s.

Стаття надійшла до редакції 03.12.2016 р.

V. Romantsov

**MARIUPOL BILSHOVYKS IN THE STRUGGLE FOR POWER IN 1917.
LESSONS FROM HISTORY ON THE BRINK OF THE REVOLUTION CENTENARY**

The article elucidates scientifically topical issues of nowadays of Mariupol Bilshovyks' struggle for power in 1917. The article's publication enables to define the historical conditions of social transformation taking place in 1917 in Ukraine from democratic revolution to armed confrontation, from Ukrainian national-democratic revolution to the Bilshovyks' dictatorship. It enables to define the Bilshovyks real place in social processes in Ukraine in general and in Mariupol in particular in revolutionary events of 1917 from the point of view of centenary prescription in the context of decommunisation policy. The article gives the possibility to analyse historical experience of political activity in Ukraine of the political force that combined communist socialist radicalism, tendency to solve social problems with methods of force and pro-Russian political orientation. At present there is a pressing need to analyse the problem under examination without ideological bias.

Striving to seizure of power during revolutionary events of 1917 Mariupol Bilshovyks guided by their authorities' instructions aimed at seizing power in the city at any cost. In fact, the Bilshovyks strove for this in the national scale. In the course of their struggle in Northern Nadzovye Mariupol Bilshovyks counted on armed forces. Formation of Red Army troops from among the workers having military training was carried out at Mariupol plants. At the crucial moment these illegal armed units were used by Bilshovyks for seizure of power.

The Provisional government, Ukrainian Central Rada and governmental authorities subjected to them in 1917 made some mistakes in economic and social policy issues. The expected reforms were slow or didn't start at all. This fact aroused disappointment and discontent of general public. It diminished credibility of democratically founded power and gave the Bilshovyks great opportunities for political speculations and propaganda.

While preparing for seizure of power Mariupol Bilshovyks paid great attention to indoctrination of workers, soldiers and the youth, actually, waging an aggressive information war against democratic governmental bodies, against Ukrainian Central Rada. It was aimed at forming overtly negative attitude to the existing Ukrainian power among lower classes. Such Bilshovyks' experience of 1917 was used by anti-Ukrainian powers in Donbas in spring – autumn of 2014 destroying governmental bodies of the Ukrainian state.

Key words: *historical experience, decommunisation policy, revolutionary events of 1917, Mariupol Bilshovyks, military seizure of power, information war, the Bilshovyks dictatorship.*